תלמוד בבלי · אחרונים · פתח עינים · סדר קדשים

פתח עינים על תמיד

רבי חיים יוסף דוד אזולאי [החיד"א]

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

פתח עינים על תמיד

רבי חיים יוסף דוד אזולאי [החיד"א]

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/פתח-עינים-על-תמיד/
הקובץ נוצר ב־17 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

דף כה: 4
דף כז: 9
דף כט: 9
דף כט: 9
דף ל: 10
דף ל: 11
דף לב: 11
דף לג: 11

דף כה:

משנה בשלשה מקומות הכהנים שומרים בבית המקדש. כתב הרמב"ם בספר המצות עשין כ"ב וז"ל צונו לשמור המקדש וכו' ובמכילתא אמרו ושמרו את משמרת אהל מועד אין לי אלא בעשה בלא תעשה מנין ת"ל ושמרתם את משמרת הקדש הנה נתבאר לך ששמירת המקדש מצות עשה וכו' ע"ש. ובלאוין ס"ז כתב וז"ל הזהירנו מהתעצל בשמירת המקדש וכו' והוא אומרו יתברך ושמרתם את משמרת הקדש וכו' ולשון מכילתא וכו' ע"ש. והסמ"ג עשין קס"ה כתב דמ"ע לשמור המקדש אמנם בלאוין לאו של ביטול שמירת המקדש השמיטו. ולפום ריהטא צריך ישוב דמה יענה סמ"ג למכילתא שהביא הרמב"ם דכרוזא קרי שיש לא תעשה בדבר. והרב הגדול מהר"י רוזאניס בסוף ספר פרשת דרכים בדרך מצותך ח"ב כתב דהסמ"ג סקל אזהרה זו מחשבון הרמב"ם ולשון ספרי מורה בהדיא כדברי הר"מ עכ"ל וק"ק דהול"ל לשון מכילתא שהביא הרמב"ם דהיא מבוררת ומפורשת כהרמב"ם. אבל מהספרי לא יש ראיה כל כך וכך היא שנויה בריתא דספרי ושמרתם את משמרת הקדש ואת משמרת המזבח אזהרה היא לבית דין של ישראל להזהיר לכהנים שתהא העבודה נעשית כתקנה וכו' ע"ש עיניך הרואות דאין דברי הרמב"ם שוים לספרי חדא דהרמב"ם כתב הזהירנו מהתעצל בשמירת המקדש וכו' ובספרי אמרו אזהרה לב"ד שתהא העבודה וכו' ובשגם נדחוק לשון ספרי ונאמר דקרא משתעי ודאי בשמירת המקדש כדכתיב ושמרתם את משמרת הקדש. אודי לי מיהא דהספרי קאמר אזהרה לב"ד וכו' והרמב"ם לא כתב כן. ותו דמהספרי יש לדחות דאזהרה דקתני לאו דוקא כמ"ש הרב מופת הדור מהרח"א בדרך הקדש דף י"א. ועל הכל דהרמב"ם גלה סודו דמפיק לה מהמכילתא והמכילתא מבוררת כדבריו. ואולי דט"ס בפרשת דרכים וצ"ל לשון מכילתא:

וחזה הוית להרב כנסת הגדולה בהגהותיו על הר"מ פ"ח דבית הבחירה שכתב וז"ל ולשון שמירה היא וכו' יראה שמכוין רבינו למה שאמרו בגמרא כל מקום שנאמר השמר וכו' וכמה מהדוחק בזה דבעלמא מילת השמר מובנת היא אזהרה וכו' אבל ושמרתם משמרת הקדש אין כאן שום מניעה וכו' ועוד אם כל לשון שמירה היא אזהרה איך אמר למעלה שהיא מ"ע וכו' ולכן נראה דגם רבינו מודה דלא כל לשון שמירה וכו' או במקום שאפשר להתפרש השמר מעשות הדבר הזה כדכתיב ושמרתם את משמרת הקדש וכו' ולא יהיה עוד קצף וכו' אבל בספרי אמרו בפירוש דמקרא דושמרתם את משמרת הקדש הוי מ"ע עכ"ל וקשה בעיני דלא זכר לשון המכילתא שהביא הרמב"ם גופיה בספר המצות למחזיק ולמעוז לו ככל הדברים אשר ראו עיניך אחת למעלה תו

קשה מ"ש הרב ז"ל דבספרי אמרו מ"ע דכבר כתבנו לשון ספרי דקאמר אזהרה לב"ד וכו' כמש"ל. ואולי כיוין הרב לספרי זוטא שהביא הילקוט פרשת קרח וז"ל וזר לא יקרב אין לי אלא בל"ת בעשה מנין אמרת ושמרתם את משמרת הקדש גדולה למקדש וכו' ע"ש אמנם אכתי לא איפרק מחולשא דהו"ל להרב לאתויי בריתא דספרי דהספרי הכל רצין אחריו ומפורסם. והספרי זוטא אין בידינו רק איזה לשונות שמביא הילקוט:

ומתוך הדברים עלה על לב דיש קצת מקום לומר דהסמ"ג דחה המכילתא ועשה עיקר מספרי זוטא דקתני דקרא דושמרתם הוי מצות עשה משום דקשיא ליה במכילתא קושית הרב כנה"ג וסבר סמ"ג דמ"ש בספרי אזהרה לבית דין לאו דוקא כמ"ש מהרח"א בדרך הקדש. אלא דאיכא למידק דכפי הספרי זוטא עשה דושמרתם הוא עשה לזר ולא מצאתי כעת להסמ"ג בעשין שמנה קרא דושמרתם לעשה לזר. ויש לישב:

והרב מהרח"א שם בדרך הקדש הביא קושית הרב כנה"ג ומה שהקשה מהרימ"ט ותמה עליהם ואני הדל עמדתי על זה ומה שעלתה מצודתי כתבתי בספרי הקטן ברכי יוסף א"ח סימן ל' ע"ש באורך:

וחזיתיה להרב מהרח"א שם בדרך הקדש שהביא המכילתא דמייתי הרמב"ם בספר המצות וכתב וז"ל אמור מעתה כיון דקרא ושמרו הוא אזהרה לב"ד מוכרח שהוא ל"ת וכו' א"כ השמר דכתיב בהו היינו שאם לא שמרו הכהנים לילה אחד בטלו ב"ד בעשה ועברו על ל"ת משם אנו למדין ושמרו דכתיב גבי כהנים דאית בהו נמי לאו ועשה וכו' ע"ש ואני הדל אומר דדברי הרמב"ם בספר המצות לא מוכחי הכי. ותו כפי דבריו אמאי הרמב"ם לא מנה עשה ול"ת שעוברים ב"ד בביטול שמירת בית המקדש. ועוד יש להרגיש דמי תלה ושמרו דב"ד עם ושמרו דכהנים דלילפו אהדדי. והנכון לכאורה הוא על דרך מה שתירץ הרב כנה"ג דקרא דושמרתם משמרת הקדש מוכח שר"ל השמר שלא יהיה קצף כדכתיב בתריה ולא יהיה קצף ואמטו להכי אף דהשמר דהכא לא דמי לעלמא דהמצוה עצמה היא השמירה ולשון שמירה דכתיב בקרא איכא למימר דלגופיה אתא. מ"מ בקרא דושמרתם משמרת הקדש דכתיב ביה ולא יהיה קצף דרשינן ביה לשון שמירה ככל השמר דאמירן בעלמא והוי ל"ת. אמנם קרא קמא דושמרו את משמרת כיון דהכא המצוה היא השמירה אינו אלא עשה ועפ"ז בלכתם ילכו דברי המכילתא והרמב"ם על דרך נכון ולא קשיא מה שהקשה מהרימ"ט הובא בספר דרך הקדש כאשר למראה עיניו ישפוט בצדק המעיין ודוק הטב:

הכהנים שומרים בבית המקדש. כתב המפרש וז"ל ובגמרא נפקא לן מקרא דבית המקדש צריך שימור דאי לא נפקא לן מקרא הו"א דלא צריכי שומרים דאין עניות וכו'

ועוד הו"א דבחד שומר סגי עכ"ל וכתב עליו הרב באר שבע בתוספותיו וז"ל ואני אומר זה לא היה ולא נברא דהא דפריך בגמרא מנא הני מילי אי אפשר לפרש מה"מ דבית המקדש צריך שמור דא"כ הוה קמתמה גמרא מה"מ והא קרא כתיב וכו' דהא הכא נמי מקרא מלא דבית המקדש צריך שמור ולא במקום א' אלא בשני מקומות ושמרו וכו' שהוא מ"ע כתיב נמי ושמרתם וכו' וכך הם דברי הרמב"ם והראב"ד ושאר המחברים במנין המצות עשה ולא תעשה וכו' וכבר מצינו להראשונים שכתבו משם רב האי גאון אההיא דריש פרק הזורק הוצאה גופא וכו' ועוד דא"כ מאי משני אביי לקמן אמר קרא והחונים וכו' דבקרא זה לא אשכחן אזהרה וא"כ יש לומר שאין חיוב כלל לשמור בה"מ רק שבא לאורויי אם רוצים לשמור וכו' ועדיין הקושיא מה"מ במקומה וכו' ע"ש באורך וברוחב:

ומ"ש וכך הם דברי הרמב"ם [ו]הראב"ד ושאר מחברים. אשתמיט מיניה דהסמ"ג לא מנה קרא דושמרתם לל"ת ולא הכניסו במנין הלאוין. ומה שהקשה דאם פירוש מה"מ דצריך שמור מאי משני מקרא דהחונים וכו' לק"מ דבמתניתין לא תני אלא דבשלשה מקומות הכהנים שומרים ולא תנן דאיכא אזהרה על זה ושפיר מייתי קרא והחונים דכיון דאשכחן משה ואהרן שומרי משמרת הקדש ודאי דהוא מצוה ומאי דלא מייתי הש"ס קרא דושמרתם וכו' ושמרו וכו' משום דמהך קרא יליף נמי שמירת ג' כהנים. והשתא הכא לא אירינן אי הוא מ"ע או איכא ל"ת דמשנתנו לא איירי בזה ותסגי האי קרא דמייתי לגלות דודאי הוא מצוה מאחר דמשה ואהרן שומרים ונקט האי קרא דמיניה יליף ג' שומרים נמי כדאמרן:

ועתה אמת אגיד דלכל הדברות ולכל האמירות לא נתישבו דברי המפרש במה שאמר בגמרא נפקא לן מקרא דבה"מ צריך שמור ומי הכריחו לפרש כן בגמרא. ומה גם דהוא ז"ל עצמו פירש בגמרא מנה"מ כלומר מנלן מן הפסוק דבעי ג' שומרים ומה שכתב הרב באר שבע דחזר בו ע"ש. הוא דבר שאין לו שחר לומר דמהמשנה לגמרא שעליה חזר ולא תקן מה שפירש במשנה. ואי לאו דמסתפינא ה"א דבמקום מ"ש בגמרא נפקא לן צ"ל במכילתא נפקא לן:

ואחזה אנכי להרב מופת הדור מהרח"א בדרך הקדש שכתב על דברי הרב באר שבע הנזכרים וז"ל ואין דבריו נראים שאף שהוא פסוק מפורש בתורה אם אינו מפורש הכתוב במשנה פריך מה"מ וכמ"ש התוספות ריש פרק כל התדיר ועוד דסתמא דתלמודא פריך מנ"ל דבעינן ג' שומרים וכיון דמייתי קרא דבעי ג' ממילא משמע דבעי שמירה עכ"ל ולי ההדיוט מאי דאייתי רב מהתוס' ריש פרק כל התדיר לא שמא מתיא דהא תנן התם כל התדיר מחבירו קודם וכו' שנאמר מלבד עולת הבקר ואתמר עלה בגמרא מנא לן

מנ"ל כדקאמר טעמא וכתבו התוס' הכא ניחא שהטעם מפורש במשנה אבל בשמעתא קמייתא דמגילה קשה דקאמר מנ"ל כדבעינן למימר קמן וכו' יע"ש וא"כ איכא למימר דדוקא התם דלא מפרש קרא בהדיא דתדיר קודם אלא דשמעינן ליה מדכתיב מלבד עולת הבקר וכדפירש רש"י מלבד עולת הבוקר העשויה כבר משמע אלמא תמידין קדמי עכ"ד אז הוא דכתבו התוס' דאם לא היה כתוב במשנה מצי שפיר למבעי מנ"ל דהא לא מפורש בקרא אלא ממשמעותא. אבל בהא דידן דמפורש בהדיא בקרא אף דאינו מפורש במשנה ליכא למבעי מנ"ל דזיל קרי בי רב. וכבר הביא הרב באר שבע ראיה לדבריו מההיא דרב האיי גאון. והרשב"א בחידושיו שם פרק הזורק הביא דברי רב האיי גאון הללו. גם מ"ש מהרח"א דהש"ס פריך מנ"ל דבעי ג' שומרים וממילא משמע דבעי שמירה. הרואה יראה כי דברי המפרש מוכיחים דהש"ס בעי מנ"ל דצריך שמירה. ותו דהו"ל להביא המפרש קראי דושמרו וכו' ושמרתם וכו' דהם מ"ע ומל"ת כמ"ש במכילתא דהוו קראי העיקריים לשמירת בית המקדש:

וזה חזיתי בספר חדש הבא אלינו מקרוב [ענין זה כתבתי בימי נעורי זה מ"ה שנה] פירוש משניות נקרא בית דוד שכתב על משנתנו עמ"ש רבינו עובדיה וג' מקומות ילפינן מדכתיב והחונים וז"ל נראה מדבריו דהא דצריך שמור לאו מקרא ילפינן ואי אפשר לומר כן דהיאך ילפינן מקומות ולא שימור והמפרש כתב דהא דצריך שימור נמי מקרא דהכא נפקא וכו' וסוגיא דגמרין מוכחת כן דבעי סתמא מה"מ ומשני אמר קרא והחונים וכו' והדר קאמר אשכחן דבעו כהנים שימור מיהו מתניתין קתני בג' מקומות וכו' וז"ל הרמב"ם שמירת מקדש מ"ע וכו' עכ"ל ודבריו קשים לשמוע דהא כבר נתבאר כמה קראי כתיבי למצות השמירה ושפיר כתב רבינו עובדיה וג' מקומות ילפינן מדכתיב והחונים דמהאי קרא לא אצטריכא למילף אלא דבעי ג' מקומות דלעיקר השמירה כתובים מפורשין כתיבי. ועל דברי המפרש נקבצו דיו"ת משתפכות כמבואר לעיל. ומ"ש דסוגיין מוכחת כן דבעי סתמא וכו' מה יוכיח הוכח דודאי מה"מ לא בעי על עיקר השמירה דהוא מקרא מפורש ומוכרח דבעי על מה שאינו כתוב בתורה. ותימה עליו דמייתי דברי הרמב"ם פ"ח דבית הבחירה ולא זכר דמייתי התם כמה קראי לשמירת בית המקדש:

שומרים בבית המקדש וכו'. המפרש כתב דהשמירה היתה יום ולילה והרב באר שבע כתב גם זה לא היה לפי דשמירה אשר נצטוו הוא בלילה אבל לא ביום וכן כתבו בהדיא הרמב"ם והסמ"ג ורבינו עובדיה בריש מדות עכ"ל וק"ק על הרב ז"ל דכלל הסמ"ג בהדי הרמב"ם ורבינו עובדיא שכתבו בהדיא דהשמירה בלילה שהרי הסמ"ג סתם דבריו ולא פירש אם השמירה בלילה או גם ביום וכן ראיתי למהר"ם די לונזאנו בעבודת מקדש

שכתב שהסמ"ג סתם:

והרב מהרח"א בדרך הקדש כתב דקרא כתיב למזרח הלויים ששה לצפונה ליום ד' לנגבה ליום ד' משמע דבצפונה ונגבה היה צריך לעשות השמירה גם ביום ובמזרח ושאר מקומות דלא כתיב ליום משמע דלא היו צריכים לעשות שמירה אלא בלילה ומכאן יצא למפרש ששומרים ביום ובלילה עכ"ד וקשה דהמפרש כתב דבכל המקומות שומרים ביום ובלילה בכ"ד מקומות ואיך כתב דמכאן יצא למפרש והאי קרא הויא תיובתיה דדוקא בצפונה ונגבה שומרים ביום ושאר מקומות בלילה דוקא ומצאתי בתוספי הרא"ש למכילתין שכתב וז"ל והא דכתיב לצפונה ליום לנגבה ליום לפי שהיו פניהם למזרח כמו שדרשו בתמיד שנים ליום וגזרת הכתוב היא א"נ כדי לשמור שער הקדים שהוא עיקר השמירה שמשמש כניסה ויציאה עכ"ל ועפ"ז ל"ק למפרש וליכא לא סיעתא ולא תיובתא מהאי קרא:

עוד ראיתי להרב באר שבע שהקשה דהני קראי דשמירה במשכן כתיבי בבית עולמים מנ"ל ותירץ דקים להו שיש אהל מועד מיותר וכה"ג תירצו התוס' ריש עירובין ועוד האריך ע"ש ואשתמיטתיה מאי דאיתא בפסיקתא פרשת במדבר וז"ל וסביב למשכן יחנו זה באהל מועד במדבר והלוים יחנו סביב למשכן העדות זה בית עולמים דתנן בג' מקומות הכהנים שומרים בבית המקדש עכ"ל וזה מורה כתירוץ התוספות דהיכא דגמרינן מהדדי יש אהל מועד מיותר ובלאו הכי לא גמרינן:

ולפום ריהטא יש להקשות לדעת רבינו חיים כהן שהביאו התוס' שם דמידי דלא תלי בקדושת המקום ילפינן ובזה תירץ הרב באר שבע הא דידן דבכה"ג ילפינן. וכן נראה דעת הרא"ש בתוספותיו שכתב בפשיטות במ"ש בש"ס דאמר קרא והחונים ושמרו ואמרינן פ"ק דערובין משכן אקרי מקדש ומקדש אקרי משכן עכ"ל והרי בפסיקתא יליף לה מקרא. ואפשר דסברי דתלמודא דידן לא סבר כהפסיקתא מדאמרו סתמא דנפקא לן מקרא והחונים ולא נזכר דרשת הפסיקתא. אך רבינו טוביהו מחבר הפסיקתא סבר כאידך שינויא דתוספות ודוק ובדברי התוספות דעירובין ושבועות ומ"ש בשיטות האחרונים הארכתי בקונטריסי וכבר רמזתי מן האמור לעיל בשבועות דף י"ו בס"ד:

וראיתי לגורי האר"י זצ"ל שכתבו בשלשה מקומות הכהנים שומרים בבית המקדש הנה בהמות היו לקרבנות ובלילה לא היה קרב קרבן והיה ח"ו אחיזה אל החיצונים לכן היו שומרים שם ולא היו ישנים כדי שיהיו מדברים ועוסקים בדברי תורה זה עם זה ובזה מבריחים הקליפות משם עכ"ד ונראה שיש איזה ט"ס או חיסור לשון:

דף כז:

רב ספרא הוה יתיב וכו' נחר ליה וכו'. סוגית הש"ס ודברי המפרש והראב"ד והרא"ש אנכי הדל עמדתי עליהם בספרי הקטן מחזיק ברכה א"ח סימן ג' בס"ד:

דף כט.

כל העצים כשרים למערכה חוץ משל גפן וזית וכו'. אתמר במדרשא רבתי בדעות פרשת צו אמר משה לפני הקב"ה לעצים חלקת כבוד בשביל בניהם דתנינן תמן כל העצים כשרים למערכה חוץ משל גפן ושל זית וכו' ומקשים דמה כבוד הוא שנפסל מע"ג המזבח. וכתב הגאון הרב בכור שור דף קכ"ה ע"ד דכונת המדרש על פי מ"ש רש"י בזבחים דף נ"ח דטעם דבררו עצי תאנה משום שהיה בו תקנה לאדה"ר ויעשו להם חגורות והחגורות נעשו מהעלים שהם הבנים והגזרין היו מהעצים שהם האבות והיינו דקאמר חלקת כבוד דנטלו תאנים כמ"ש בסוף המשנה דחלקת כבוד לעצי תאנים בשביל כבוד העלים שהם הבנים עכ"ד ואשתמיטתיה המדרש שהביא הרמב"ן בפירושו על התורה סוף פרשת נח וז"ל כל העצים כשרים חוץ משל זית ושל גפן שהשמן והיין קרבין לגבי המזבח הצילו הפירות האילנות וכן מצינו באברהם שהציל את תרח שנאמר ואתה תבא אל אבותיך בשלום עכ"ל הרי מפורש במדרש רז"ל דעל גפן וזית קאמר וכמאי דמייתי רישא דמתניתין ולא סופה גם במדרש צו. ומה שנראה מדברי הרב הנזכר דהמדרש כפי פשטו אתי כטעם הש"ס כמ"ש לעיל בתחילת דבריו ק"ק דלא אתי כטעם הש"ס וכדקשיתיה לרב מהר"ש יפה ביפה תוארו דהש"ס ישנו בנותן טעם משום דקטירי או קטמי או משום ישוב א"י ואינו משום בניהם והרב יפ"ת אצרכה עיון. ולק"מ דאיכא כמה טעמים לדבר ומשה רבינו למד גם טעם זה מהתורה וכמה פנים לפני' נכנסו לפרד"ס והש"ס הכא שייר טעם המדרש שהוא דרש. ושייר טעמים שיש על פי הרמז והסוד ודוק:

בשלשה מקומות דברו חכמים לשון הבאי וכו'. בכל הני דשמעתין יהיב טעמא הגאון הרמ"ע בתשובותיו סימן ע"ג דשיחתן של ת"ח צריכה תלמוד וק"ו הכתובים ע"ש שאין בהם דבר בטל וסימן לדבר הבא"י ר"ת הנה ברכו את ה' ע"ש באורך:

דף כט:

משום ישוב דארץ ישראל. ראיתי להרב שאלת יעב"ץ בראשון סימן ע"ו שהביא ראיה דלצורך מצוה שרי לקוץ אילן מאכל מהך דשמעתין דהיו בוררין מעצי תאנה שאינם

עושים פירות משום ישוב ארץ ישראל ומאי איריא משום ישוב א"י תיפוק ליה דעבר על בל תשחית אלא דלמצוה שרי עכ"ד וכבר קדמו הרב באר שבע בתוספותיו בשמעתין דהקשה ותירץ כן ועדיפא מינה פריך הרב באר שבע למ"ד משום דקטירי דלית ליה משום ישוב א"י ודאי דנקטי מעצי תאנה אף מהעושין פירות וקשה דאיכא בל תשחית ושמא י"ל דלצורך מצוה גדולה כי האי שרי עכ"ד עין רואה דהרב באר שבע כתבה בלשון שמא שלא כדברי הרב יעבץ דפשיטא ליה טובא ומייתי לה לראיה:

ונראה דהרב באר שבע טעמו ונימוקו עמו דלאו שינויא מעליא הוי הא דלצורך מצוה שרי וכולי האי ואולי דמצית אמרת בלשון שמא דלכי מטית לומר דאיכא בל תשחיתו ליכא למשרי במקום מצוה דהאיכא יערות טובא לקוץ אילני דלא עבדי פירי ולא יעלה הכורת על הני דעבדי פירי ומאי מצוה איכא בהני דעבדי פירי למעבד איסורא כל שאתה מוצא דאיכא לקיומי מצוה דמערכה באילני דלא עבדי פירי ומקיים בל תשחית:

ומכאן תשובה למה שהשיג הרב יעבץ על המפרשים במלכים א' סימן ו' דכתיב שעשה כרובים ותרגם יונתן אעי דזיתא דהיה מאילני דלא עבדי פירי דלא היו צריכים לזה אלא מטעם מצוה וטעו דמה שאמרו בעצי המערכה מאילני דלא עבדי פירי היינו משום בל תשחית וליתא אלא משום ישוב א"י זהו תורף דבריו:

ואין כאן השגה דאין להתיר משום מצוה בדאיכא אילני דלא עבדי פירי כדאמרן ומה שאמרו דכן אמרו בעצי המערכה הוא דמיון בעלמא. ותו אשתמיטתיה להרב יעבץ מ"ש רז"ל בשמות רבה פרשה ל"ה למה עצי שטים למד הקב"ה דרך ארץ לדורות שאם יבקש אדם לבנות ביתו מאילן עושה פירות אומרים לו ומה מלך מלכי המלכים שהכל שלו כשאמר לעשות משכן אמר לא תביא אלא מאילן שאינו עושה פירות אתה עאכ"ו עכ"ל וא"כ ודאי העיקר כפירוש המפרשים דאעי זיתא הוו מהנך דלא עבדי פירי. וגם ק"ק ממדרש זה על הרב באר שבע כמבואר. אלא דלשון המדרש דקאמר למד הקב"ה דרך ארץ לכאורה יקשה דלא משום דרך ארץ לחוד יש בדבר דהאיכא בל תשחית. ויש לישב. וספר יפ"ת שמות אין עמדי. ועמ"ש גאון עוזנו הרב משנה למלך סוף הלכות אסורי מזבח על קושית הרב באר שבע וכתבתי אני הדל בזה בקונטריס חיים שאל מתשובותי בס"ד:

דף ל.

השקו את התמיד וכו'. פירש הרמב"ם בפירוש המשנה שהיו משקין את התמיד מים קודם שחיטתו לפי שזה ממהר להפשיטו כמו שנתבאר בביצה וק"ק דבשילהי ביצה פירש הרמב"ם עצמו בפירוש המשנה כתב וז"ל ואמרו משקין להודיעך תועלת כי

ההשקאה קודם שחיטה יתיר ריאתה ואם יש סירכא חלושה נשמטת ונכרתת עכ"ל ולכאורה נראה שהוא פירוש אחר ואינו פירוש שכתב פה. ואולי דדא ודא חדא היא ושני הפעולות נעשו בהשקאת מים קודם שחיטה. ומ"מ אכתי לא איפרק מחולשא מ"ש הרמב"ם וכמו שנתבאר בביצה והוא עצמו לא פירש זה ולא בא בפיו ועמ"ש אנכי עפר דל בספרי הקטן מחזיק ברכה יורה דעה סימן ט"ל בס"ד:

דף ל:

מיריחו היו שומעין קול גביני כרוז וכו' וי"א אף קולו של כ"ג בשעה שהוא מזכיר את השם וכו'. עמ"ש הרב תוספת י"ט ומ"ש אנכי עפר דל בקונטריס זה לעיל ביומא על דף ך' ושם הבאתי דברי הראב"ד בחידושיו למכילתין בס"ד ע"ש:

דף לב.

מה יעביד איניש ויחיה וכו'. עמ"ש אני בעניי בספרי הקטן דברים אחדים דף קנ"ח ע"ג וקרוב למ"ש פירשו הרא"ש והראב"ד בחידושיהם אלא שיש קצת ט"ס בדבריהם כאשר יראה הרואה וק"ל:

דף לג:

השיר שהיו הלוים אומרים במקדש וכו'. כשאומרים השירים הללו בסוף תפלת שחרית מנהג חכמים פשוט לומר השיר שהיו הלוים אומרים בבית המקדש ביום ראשון בשבת בשעה שהיה קרב תמיד של שחר בשירה וזמרה. וכן אומר ביום שני בשבת וכו' לקיים מצות זכור את יום השבת לקדשו כמ"ש הרמב"ן בפירוש עה"ת פרשת יתרו שצריך למנות הימים יום א' בשבת יום ב' בשבת וכו' ע"ש:

לחי העולמים. הרב תוספת י"ט האריך שצ"ל לחי בצירי אמנם כתבו שחזר בו הרב תי"ט והרב יעב"ץ בתשובות ובלחם שמים האריך הרבה ומסיק בפתח ועמ"ש אני הדל בברכי יוסף א"ח סימן ר"ז בס"ד. ואחרי הודיע אלהים י"קר סהדותא שהרב תי"ט חזר בו. וכמה רבנים מגדולי המדקדקים אמרו שגם לפי הדקדוק ניתן ליאמר חי בפתח אין לשנות הנסח הקדום ולשון מדברת זאת אומרת פת"ח בברכות: